

SANNA-MARI RENFORS

FT, tutkimuspäällikkö

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Matkailun kehittämiskeskus

Kiertotalous maaseudun matkailuyrityksessä – muutakin kuin kierrätystä

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122759>

Matkailuala on monimutkainen ekosysteemi ja siten vahvasti riippuvainen erilaisista arvoketjuista ja resurssivirroista, kuten ruokatuotannosta, rakennetusta ympäristöstä ja logistiikasta. Matkailualan toiminta perustuu suurten materiaalmäärien käyttöön; ala kuluttaa runsaasti energiaa ja vettä sekä tuottaa jätettä. Esimerkiksi hotelliasukas tuottaa vuorokauden aikana noin kilon jätettä ja käyttää neljä kertaa enemmän vettä kuin paikallinen asukas. Lisäksi ravintoloiden ruuasta noin 10–30 prosenttia päätyy päivittäin jätteeksi. Alan toiminnasta kohdistuu näin ollen merkittäviä paineita ympäristölle. Näiden seikkojen vuoksi matkailualan sekä sen arvoketjujen toimijoilla on tärkeä rooli kiertotalouteen siirtymisessä ja sen edistämisessä.

Samanaikaisesti koronapandemia on lisännyt kestävyiden merkitystä matkailualalla sekä taloudellisesta, sosiaalisesta että ympäristönäkökulmasta. Kestävyys on nyt alan ykkösarvo ja uusi normaali sekä avain sen elpymiseen koronakriisistä. Kiertotalous puolestaan on matkailualan yritysten työkalu kestävyiden ja vastuullisuuden edistämiseksi sekä kielteisiin vaikutuksiin vastaamiseksi (Einarsson & Sorin 2020; Manniche ym. 2021). Koska pandemian oletetaan nopeuttavan matkailualan siirtymistä kiertotalouteen (Prideaux ym. 2020; del Vecchio ym. 2021), kiertotalous tulee olemaan lähitulevaisuudessa keskeisessä asemassa alan yritysten uudistumisessa.

Vaikka kiertotalous on keskittynyt erityisesti teollisuustuotantoon ja tuotteiden valmistukseen, matkailualan roolia kiertotalouteen siirtymisessä ei saa aliarvioida. Yksi keskeinen matkailualan erityispiirre on se, että alan yritykset ovat lähellä keskivertokuluttajaa. Siksi yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa suoraan kuluttajiin, saada heidät pohtimaan kulutustaan ja sen ympäristövaikutuksia sekä rohkaista muuttamaan asennettaan. Koska alan yritykset ovat kuitenkin kooltaan usein mikro- ja pieniä yrityksiä ja koska ala on ottamassa ensimmäisiä askeleitaan kiertotaloudessa, olemassa olevat kiertotalousratkaisut eivät välttämässä sovi matkailualan yrityksille. Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää, mitä kiertotalous voisi tarkoittaa kyseisille yrityksille ja miten ne voisivat muuttaa toimintaansa kiertotalouden suuntaan.

Kiertotalous matkailualalla

Kiertotalous on taloudellinen tuotanto- ja kulutusmalli, joka tähtää luonto- ja sosiaalisen pääoman vahvistamiseen (Sorin & Sirajavah 2021). Yhdessä suosituimmista kiertotalouden määritelmistä (Ellen MacArthur Foundation 2013, 7) kiertotalous kuvataan malliksi, joka perustuu jätteen ja hävikin suunnitelmalliseen minimointiin, tuotteiden ja materiaalien käytön pidentämiseen sekä raaka-aineiden uudelleen käyttöön. Sitra (2018) puolestaan määrittelee kiertotalouden talousmalliksi, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijaan palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen. Kiertotalous muuttaa siten tapaamme käyttää resursseja: resurssit käytetään uudelleen ja ne pysyvät kierrossa (Preston 2012; Urbinati ym. 2017).

Kiertotalous matkailussa (*Circular Tourism*) on määritelty malliksi, joka luo myönteisen muutoksen tuottamalla alan tuotteita ja palveluita tuulaamatta rajallisia resursseja (Girard & Nocca 2017, 68). Kiertotalous rajoittaa matkailuun liittyvän tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutuksia sekä tukee matkailualan toimijoita ekologisen ja vastuullisen lähestymistavan omaksumisessa. Kiertotalous voidaan nähdä jopa uutena tapana matkustaa, mikä on hyödyllistä paitsi matkailijoiden myös yhteiskunnan kannalta.

Hyvin usein kiertotalous käsitetään ainoastaan ekologisesti kestäväksi toiminnaksi ja synonyymiksi kierrätykselle. Kiertotalous matkailussa ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan ympäristötekoja, vaan kyse on myös

kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja esille tuomisesta sekä rakennusten uusiokäytöstä ja "elossa" pitämisestä hyödyntämällä näitä uusiin käyttötarkoituksiin (Rudan ym. 2021). Kiertotaloutta on siten kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja rakennusten kunnostaminen ja niiden käyttäminen matkailussa. Samaan tematiikkaan liittyy muiden maaseudulla vajaakäytössä olevien rakennusten, kuten kylätalojen, erilaisten leirikeskusten ja yksityisten loma-asuntojen, hyödyntäminen ja niiden käytöasteen nostaminen.

Kiertotalouteen sisältyy vahvasti myös jakamistalous eli erilaisten toimintojen jakaminen, ostaminen, vuokraaminen, vaihtaminen ja lainaaminen usein digitaalisten alustojen kautta. Kiertotalous viittaa tuotteiden elinkaareen ja jakamistalous siihen, miten tuotteita voidaan käyttää tämän elinkaaren aikana (Girard & Nocca 2017). Matkailussa tämä tarkoittaa majoitustilojen lisäksi esimerkiksi kulkuneuvojen ja harrastevälineiden vuokrausta sekä monia mahdollisuuksia paikallisuuteen ja arkeen pohjautuvien matkailuelämysten tuottamiselle ja tarjoamiselle. Jakamistaloudesta on taloudellisia hyötyjä erityisesti syrjäisille seuduille, sillä pienikin matkailuyritys voi tarjota tätä kautta unohtumattomia ja autenttisia elämyksiä maaseudulla.

Siirtymä kiertotalouteen johtaa myös myönteisiin sosiokulttuurisiin vaikutuksiin maaseutualueilla. Matkailussa palvelut tuotetaan paikan päällä. Tällöin keskiössä on yhteisöt, ihmiset sekä vuorovaikutus matkailijoiden ja paikallisten välillä. Matkailu tuo töitä paikallisille, ja vastuullisesti työllistävä matkailuyrittäjä huomioi toiminnassaan myös mahdollisuuden tarjota työharjoittelu- ja työkokeilupaikkoja sekä ensimmäisen työpaikan mahdollisimman monelle paikalliselle nuorelle.

Kiertotalous matkailuyrityksen arjessa

Maaseudun mikro- ja pienet matkailuyritykset voivat edistää kestäväää kehitystä hyödyntämällä kiertotalouden periaatteita monin eri tavoin. Yleisesti alan yritykset, kuten hotellit ja ravintolat, soveltavat kiertotaloutta vähentämällä, kierrättämällä tai uudelleenkäyttämällä resursseja. Majoitusallalla huomio kiinnittyy usein energiaan, veteen ja jätteeseen liittyviin ympäristökäytäntöihin kuormituksen pienentämiseksi. Esimerkiksi uusiutuvaan energiaan siirtyminen, jätteiden lajittelu ja kierrätys sekä veden kulutuksen vähentäminen ovat majoitusalan kiertotaloustekoja. Lisäksi kalusteiden ja tekstiilien kierrätys sekä kierrätysmateriaalien

hyödyntäminen vuodevaatteissa ja pyyhkeissä, kertakäyttöpakattujen toilitarvikkeiden korvaaminen kestopakkauksilla tai -annostelijoilla sekä majoitustilojen käyttö hiljaisena aikana muuhun kuin majoitustarkoitukseen ovat esimerkkejä kiertotalouden mahdollisuuksista majoitusallalla.

Ravintola-alalla ovat avainasemassa raaka-aineiden kestävä hankintamenettelyt ja ruokahävikin vähentäminen. Raaka-aineet ostetaan tällöin maaseudun lähituottajilta, kalastajilta, metsästäjiltä ja marjastajilta tai niitä viljellään itse. Ravintolassa ja kahvilassa myydään paikallisten panimojen tuotteita ja leipomojen leivonnaisia. Raaka-aineina voidaan käyttää myös kauppojen parasta ennen -päiväyksen tuotteita. Olennaista on luoda terveellisiä annoksia paikallisista sesonkiruoista, tarjota laajemmin erikokoisia annoksia tai vähemmän vaihtoehtoja ruokalistalla sekä lisätä kuluttajien tietoisuutta ruokahävikistä. Tärkeää on myös vähentää sekä kierrättää pakkausjätettä ja kiinnittää huomio erityisesti muovien korvaamiseen muilla vaihtoehdoilla. Alan yritykset voivat myös hankkia kalusteet, astiat ja ruokailuvälineet käytettyinä sekä hyödyntää digitaalisia alustoja (esim. ResQ) ylijäämäruuan myymisessä kuluttajille. Työasut ja ravintoloiden tekstiilitkin on mahdollista tehdä kierrätysmateriaalista.

Ohjelmanpalveluissa puolestaan voidaan toteuttaa niin sanottuja zero waste -retkiä, jolloin retken aikana ei synny jätettä. Retkellä ei käytetä esimerkiksi kertakäyttömuoveja tai -astioita ja kaikki pakkausjäte minimoidaan. Lisäksi ohjelmanpalveluissa käytetään mahdollisimman paljon jaettuja ja yhteiskäytössä olevia välineitä, ja liikkuminen tapahtuu kestävästi esimerkiksi suosimalla sähköpyöriä.

Kiertotalouden vauhdittaminen matkailuyrityksessä

Matkailuyrityksen tulee valita oma suuntansa ja tavoitteensa siirtyessään kiertotalouteen. On tärkeää pohtia, miten kiertotalous sisällytetään läpileikkaavasti osaksi yrityksen strategiaa, mitkä ovat kiertotalouden hyödyt ja esteet sekä toimintaympäristön mahdollisuudet ja yrityksen liiketoiminnan kannalta tärkeimmät vaihtoehdot. Lähtötason tunnistaminen on ensimmäinen askel, josta edetään kohti jatkuvaa kehitysprosessia. Kiertotalous tulisi integroida vahvasti ajattelumalleihin, jotka ohjaavat yritystoimintaa ja joiden kautta toimintaa tarkastellaan ja analysoidaan. Myös lainsäädäntö tulee huomioida: mitkä asiat ovat yrityksen päätösvallassa lainsäädännön näkökulmasta ja mihin yritys pystyy vaikuttamaan itse.

Matkailuyritykset tarvitsevat helppoja, valmiita työkaluja ja käytänteitä, joita ne voivat omaksua nopeasti osaksi toimintaansa. Yritys voi aloittaa pienistä asioista – ottaa jonkin tietyn teeman tai toiminnon, josta lähteä liikkeelle. Nämä työkalut ja käytänteet ovat erittäin tärkeitä siksi, että monet yrittäjät kuvittelevat kiertotalouden olevan ”jotain erikoista, kallista ja vaikeaa”.

Matkailuyritykset tarvitsevat lisää ymmärrystä ja osaamista kiertotaloudesta sekä sen mahdollisuuksista. Vähäinen tieto onkin matkailuyritysten suurin pullonkaula kiertotalouteen siirtymisessä, ja ymmärryksen puute asiasta estää heitä soveltamasta kiertotalouden periaatteita omaan toimintaansa. Yritysten tulisi saada käytännönläheistä ja alakohtaista tietoa, koulutusta ja ideoita siitä, mitä kiertotalous voisi olla omassa yrityksessä. Tällä tavoin ne voisivat tunnistaa oman yrityksensä toiminnan kannalta tärkeimmät kiertotalouden vaihtoehdot.

Toisaalta matkailualan yritykset tekevät jo paljon tekoja ja hyödyntävät ratkaisuja, jotka tukevat siirtymistä kiertotalouteen. Ne eivät kuitenkaan välttämättä tunnista niitä tai eivät yhdistä niitä kiertotalouteen. Yritykset tarvitsevatkin lisäosaamista siitä, mitä kiertotalous käytännössä on ja mitä se voisi heidän yrityksessään olla. Asioiden näkyväksi tekeminen on siis tärkeää.

Palvelujen tuottamista ja kuluttamista ei matkailualalla voida erottaa toisistaan, koska asiakkaat ovat itse osallisina palveluprosessissa. Tämän takia asiakkaat ovat merkittävässä asemassa kiertotalouden edistäjinä, ja he voivat valinnoillaan vaikuttaa asiaan (Sørensen & Bærenholdt 2020). Koska matkailun kautta kiertotalous voidaan tuoda lähemmäs asiakasta, yrittäjien tulee kasvattaa heidän tietoisuuttaan kiertotaloudesta tiedottamalla heitä yrityksensä kiertotalousteoista.

Matkailussa kiertotalous edellyttää arvoketjujen ja kumppanuuksien muodostamista ja uudelleen muotoilua, yhteistyötä ja sitoutumista. Ennen kaikkea on välttämätöntä tunnistaa matkailuyritysten arvoketjujen toimijat ja hahmottaa tätä kautta kiertotalouden mahdollisuudet. Asiakkaiden lisäksi matkailualan arvoketjuun kuuluvat vahvasti muut maaseudun toimialat, kuten ruoka- ja elintarviketuotanto, johon liittyviä esimerkkejä mainittiin jo edellä. Lisäksi käsityöyrittäjien rooli korostuu hotellien ja ravintoloiden tekstiilien kierrätyksessä: käsityöyrittäjät voivat luoda lisäarvoa muuttamalla vanhat tekstiilit esimerkiksi sisustustavaroiksi tai liikelahjoiksi. Logistiikka on niin ikään tärkeä osa alan toimintaa,

ei ainoastaan matkailijoiden liikkussa vaan myös tuotteiden jakelussa matkailuyrityksiin.

Kehittäjätahot tukemaan alan yritysten siirtymää

Sanotaan, että Suomesta on tullut kiertotalouden edelläkävijä. Tarkasteltaessa erilaisia valtakunnallisia ja maakunnallisia strategioita näyttää kuitenkin siltä, että kiertotalous on ymmärretty suhteellisen kapeasti, unohtaen palvelualuejen, kuten matkailualan, merkitys kiertotalouteen siirtymisessä. Kiertotalous vaatii näin ollen tarkastelua nykyistä laajemmasta näkökulmasta.

Kiertotalouden erityispiirteiden ymmärtäminen eri toimialoilla tukee sen vauhdittamista. Kehittäjätahojen tulee myös tukea matkailu- ja muiden palvelualuejen mikro- ja pieniä yrityksiä kiertotalouteen siirtymisessä, sillä siirtymisprosessiin sisältyy monenlaisia esteitä ja haasteita. Harva yritys ottaa käyttöön kiertotalouden ratkaisuja yksin, vaan niiden hyödyntäminen edellyttää ulkoista painetta, kannustimia ja tukea kehittäjätoimijoilta.

Kirjallisuus

- del Vecchio, P., C. Malandugno, G. Passiante & G. Sakka 2021. Circular economy business model for smart tourism: The case of Ecobnb. *EuroMed Journal of Business* 17:1, 88–104. <https://doi.org/10.1108/EMJB-09-2020-0098>
- Einarsson S. & F. Sorin 2020. Circular Economy in travel and tourism: A conceptual framework for a sustainable, resilient and future proof industry transition. CE360 Alliance. Saatavissa: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/circular-economy-in-travel-and-tourism.pdf> [Viitattu 4.5.2022.]
- Ellen MacArthur Foundation 2013. Towards the Circular Economy. Saatavissa: <https://ellenmacarthurfoundation.org/> [Viitattu 1.5.2022.]
- Girard, L. & F. Nocca 2017. From linear to circular tourism. *Aestimum* 70, 51–74. <https://doi.org/10.13128/Aestimum-21081>
- Manniche, J., K. Larsen & R. Broegaard 2021. The circular economy in tourism: Transition perspectives for business and research. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 21:3, 247–264. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921020>
- Preston, F. 2012. A global redesign? Shaping the circular economy. Energy, Environment and Resource Governance. Briefing Paper. Chatham House, London.
- Prideaux, B., M. Thompson & A. Pabel 2020. Lessons from COVID-19 can prepare global tourism for the economic transformation needed to combat climate change. *Tourism Geographies* 22:3, 667–678. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1762117>

- Rudan, E., M. Nižić & Z. Grdić 2021. Effect of circular economy on the sustainability of cultural tourism (Croatia). *Ekonomia i Środowisko-Economics and Environment*, 76:1, 120–138.
- Sitra 2018. Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/mita-nama-kasitteet-tarkoittavat/> [Viitattu 1.5.2022.]
- Sorin, F. & U. Sivarajah 2021. Exploring Circular economy in the hospitality industry: empirical evidence from Scandinavian hotel operators. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 21:3, 265–285. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921021>
- Sørensen, F. & J. Bærenholdt 2020. Tourist practices in the circular economy. *Annals of Tourism Research*, 85:1, 103027. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103027>
- Urbinati, A., D. Chiaroni & V. Chiesa 2017. Towards a new taxonomy of circular economy business models. *Journal of Cleaner Production* 168, 487–498. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.09.047>